

clair), ali — ali Cerkvénik svojim osebám ni pravičen in to je poglavitno. Njegovi ljudje so pogosto ali popolne moralne propalice in ničvredneži ali nemogoči bebci ali pa oboje skupaj. Preozek je njegov pogled na ljudi, preveč lebdi na površju. Že Dostojevskij, ki je segel najgloblje, pa nam je nazorno pokazal, da je tudi še v zadnjem malopridnežu in lopovu (glej «Zapiske iz mrtvega doma») vendarle nekje skrit — človek. In dvigniti iz vse umazane naplavine laži, strasti, pohote in zablod človeka, to je eno izmed znamenj umetnika. — Igralci so, žal, z «Roko pravice» imeli svoj «teater». A kar je storil Kralj z Možino, to je žalilo človeško dostojanstvo. Tako se ne sme. A. Cerkvénik pa, ki je še srédi razvoja, bo sam našel svojo pot: jaz verujem v to.

Od gostovanj v pretekli sezoni je zlasti pomemben poset zagrebške drame. Uprizorila se je Krleževa drama «V agoniji» z Viko Podgorsko v glavni vlogi. Njena igra je izpričala odlične kvalitete te umetnice. — Delavci so uprizorili kolektivno igro R. Golouha «Krizá», ki je nudila na odru v skrbni, vestni, z ljubeznijo prežeti režiji pisatelja B. Krefta jako zanimiv poizkus. —

Facit pretekle sezone torej ni posebno ugoden. Trditi se dá celo, da je pomenila ta sezona v primeri s svojimi prednicami neko neorientiranost in nazadovanje. Temu je bila deloma kriva odsotnost nekíh pomembnejših članov ansambla, deloma spori članstva z bivšim upravnikom. Na čelo gledališča spada osebnost. V novi sezoni vodi posle upravnika bivši dramaturg O. Župančič. Resnoba njegove umetniške osebnosti nam jamči, da postane gledališče, zlasti slovenska drama, zopet to, kar mora biti. Slovensko kulturno občinstvo pa se bo zavedalo, da brez njega ni gledališča.

KNJIŽEVNA POROČILA

Cronia Arturo: Ottone Župančič. Roma 1928. (Pubblicazioni dell'«Istituto per l'Europa orientale». I. Serie. XIII.) 157 str.

K Župančičevi petdesetletnici je kot ponatis iz «Rivista di letterature slave», ki jo izdaja zgoraj v naslovu omenjeni institut, izšla ta obširna monografija, pač eden najlepših darov k pesnikovemu jubileju. Že površen pregled prepriča brávca, da pisec ni štedil dela in truda: poleg knjig, ki jih je Župančič sam izdal ali pri njih sodeloval, so vpoštévane in citirane pesmi, ki jih ni sprejel v nobeno svojih zbirk, zabeleženo je vse, kar je kdo kje zapisal o Župančiču in njegovem delu pomembnega ali nepomembnega. Tako vidi Italijan v tej knjigi ne samo Župančiča kot poeta, vidi tudi, kako ga sodobniki cenijo, postavi se mu pred oči tudi kot faktor duševnega življenja med Slovenci. Za uvod služi piscu kratka, še ne celo stran obsegajoča biografija poetova, za konec bibliografija spisov o njem in italijanskih prevodov njegovih poezij, ki obsega komaj nekaj več prostora. Med ta preprosti začetek in

sumarično suhoparni konec pa je vložena podrobna, do najfinejših globin sezajoča analiza Župančičevega dela; odlikuje jo skrbno in obsežno zbrano gradivo, povzeto povsodi iz prvih virov, še bolj pa intimna poglobitev in presenetljivo sodoživljanje s poetovo besedo.

Kratki označbi slovenske literature ob koncu 19. stoletja in modernih struj, ki so se v svetovni poeziji pojavile ob času, ko so izhajale prve Župančičeve knjige, sledi splošna označba poeta, ki vidi v njem sintezo vseh značilnih potez nove umetnosti, cepljenih na staro in krepko deblo narodnih energij. Ne da bi skušal biti vodja kake šole z določenim programom ali da bi se enostransko oklepal kake določene struje, išče novih energij in odkriva nove ideale; svojim rojakom ne deli cenениh manifestov in ne širi novotarskih programov, ampak skromno z zvoki svoje mnogostrune lire oznanja čar nove umetnosti, ki prenaša ekstatičnega duha v bajni svet in ga opaja s čudovitimi harmonijami, z dionizijskimi sanjami. Kot nekako podlago za splošno oceno poeta služijo piscu «Mlada pota», ki so mu dokument poeta, ki je že dozorel in se zaveda svojega dela. Vendar pa bi se — pravi pisec — zmotil, kdor bi mislil, da lahko s kritičnim razborom te knjige prodre v globino Župančičeve pesniške osebnosti, dasi je Župančič sam v nji podal nekako sintezo svoje umetnosti, nekako rekapitulacijo lastnega razvoja. Poet pa gleda na sebe in na svoje delo drugače ko kritik, ki mora zajeti pesnikovo osebnost v vsem njenem obsegu, za kar mu je treba spoznati ves tok njegovega umetniškega razvoja.

Zato začne Cronia v sledečem poglavju svoje delo kar od kraja, s kronološkim pretresom Župančičeve pesniške tvorbe. Kar v začetku se obrne proti netočni in zmotni praksi dosedanjih kritikov, ki na začetek Župančičeve pesniške tvorbe stavijo «Čašo opojnosti». Tako pustijo, iz golega zunanjega razloga, ker so «Pisanice» kot knjiga izšle pozneje, vncemar vso prvo razvojno dobo poeta ali pa njeno kronologijo vsaj pomešajo. Cronia pa tej prvi, gimnazijski dobi poeta, v kateri so nastajale «Pisanice», še preden so se njegove ustne dotaknile «Čaše opojnosti», posveti posebno poglavje s podrobno statistiko pesmi, ki so v letih 1894—1900 izšle v «Angelčku», «Vrtcu» in «Dom in svetu». Posebna pozornost piščeva je obrnjena k onim elementom Župančičeve poezije, ki se pojavljajo že v prvih početkih in se pozneje razvijejo. Kakor «Mlada pota» za poznejšo dobo, so — po Cronii — «Pisanice» sinteza Župančičeve mladostne poezije. — Sledeča poglavja obravnavajo Župančičevo delo v časovnem redu, najprej «Čašo opojnosti», to «eksotično sadje, natrgano v umetnih vrtovih dekadentizma», ki pa ga je zdravi organizem slovenskega poeta premagal. Pot iz noči in kaosa k luči vidi Cronia v knjigi «Čez plan», najznačilnejša pesem v zbirki mu je «Ptič Samoživ», ki je po njegovem ključ za «Samogovore». Ta knjiga kaže najbolj značilno in najvišjo fazo njegovega umetniškega razvoja, v kateri mu je Muza «Samota» in poje njegova lira o samoti. Ta samota pa ni kak pojav pesimistične zagrenjenosti ali nenaravna afektacija, ampak nova ustromljenost v Nietzschejevem smislu, vir in pogon za novo življenje. Njegova ljubezen postane sublimirana, spiritualistična, jasno njegovo razmerje do Boga, njegova ljubezen do domovine se pokaže v sicer ne številnih, toda silno dinamičnih in estetično prekipevajočih spevih: «l'idea della patria surge ad elevatissime perfezioni e la sua immagine brilla di vivezza e di splendore non comuni alla lirica degli Sloveni e degli Slavi in generale» (str. 70). Nekak višek je «Duma», ki jo Cronia obširno analizira. — V «Ugankah» in «Cicibanu», ki jima veljajo sledeča poglavja, vidi Cronia istega globokega opazovavca, kakor v «Samogovorih», ki

blodi pa nebu in bedi med ljudmi, istega sanjača in preroka, ki ob sicer spremenjeni snovi govori isti pesniški jezik. Vmes pa se — popolnoma nepričakovano — pojavi prvi epični poskus: «Jerala», pojavi se tudi delo na dotlej neobdelovanem polju: prevodi iz tujih literatur. — Sledeče poglavje je posvečeno knjigi «V zarje Vidove», v kateri iščejo nekateri kritiki preveč vpliva svetovne vojne, kar skuša Cronia s točno kronologijo posameznih pesmi, ki so izšle že davno pred njo, popraviti in reducirati na pravo mero. — Osmo poglavje je posvečeno «Veroniki Deseniški», ki se Cronii zdi bolj prvi del trilogije ko samostojna tragedija in ki ne vzdrži primere ž njegovo lirično tvorbo. — Posebno poglavje je posvečeno Župančiču prevajavcu; umljivo je, da se Cronia ob tej priliki dalje pomudi ob njegovih prevodih iz Danteja in primerja Župančičev prevod z Debevčevim (Vraza, Koseskega in Ušeničnika samo omeni). — Dočim je dotlej opazoval in analiziral Župančičevo delo bolj z umskega ko intuitivnega stališča, preide Cronia v zadnjem poglavju na karakteristiko formalne plati njegovega dela, umetniških sredstev, v katerih se kaže Župančič kot ljubitelj lepote, kot entuzijast harmonije. Bolj ko vsa druga poglavja kaže to, kako fino je prisluhnil Župančičevi besedi in kako intimno sodoživlja vso njegovo umetniško tvorbo. Izbrane besede, s katerimi spremlja in ocenjuje vse poetovo delo, se tukaj stopnjujejo do nepričakovane višine. Dočim je prej, da Italijanom vsaj približno pokaže pravi živec Župančičeve besede, prevajal primere iz Župančiča v prozi, mora tukaj ponatiskovati cele verze v izvorniku, ker sam priznava, da se vsa značilna lepota izvornika niti približno ne dá pokazati v prevodu. Kakor prej ob razboru miselne strani, ponavlja tudi v tem poglavju, ki obravnava formalno plat, da je Župančič «poeta per eccellenza».

Italijanom se rado očita, da za tujo pesniško tvorbo nimajo čuta in pravega umevanja — Slovenci po tej knjigi kaj takega ne bomo smeli več trditi. Knjiga je ne samo temeljita znanstvena razprava, ampak umetniško delo visokih kvalit. Želeti bi bilo le, da bi lahko prišla v roke vsem Slovencem; samo prevajavec naj ne misli, da bo imel lahek posel s prevodom. Če imamo sedaj že drugi slučaj, da je fundamentalna razprava o slovenskem poetu izšla v jeziku, ki je ogromni večini Slovencev neumljiv, smemo pač izraziti rahlo upanje, da se bo tudi tokrat za slovenski prevod dobil pogumen založnik. Za ta slučaj bo mogoče prav prišlo par opazk, ki vrednosti dela nikakor ne zmanjšujejo, ki pa bi jih — v slovenskem prevodu — bilo mogoče vpoštevati.

«Archivio di Stato» (str. 3) bo slovenski prevajavec molče popravil v «comunale». — «V teh težkih dneh» ni «motto generale» za «Mlada pota», kakor sodi Cronia (str. 18), ker je pesem prišla na to mesto, ko je bila vsa knjiga že dotiskana, prišla pa zato, ker je bilo v naslovni poli še toliko praznega prostora. — Zmotna je razlaga naslova «V zarje Vidove» (str. 91), ki je posnet iz slovenskega narodnega koledarja; to bi bil Cronia lahko videl v koledarskih verzih za mesece, ki jih je Župančič priobčil v «Literarni pratiki», pa jih je menda prezrl ali pa se mu niso zdeli tako važni. — Enako je prezrl tudi sotrudništvo Župančiča pri Štrekljevi zbirki «Slovenskih narodnih pesmi», ki je prav značilno: omejeno je namreč samo na zbirko otroških pesmic iz Bele Krajine.

J. A. G.

Borisav Stanković: Dela. Beograd 1928. Izdaja Odbor za izdavanje dela Borisava Stankovića. (I. «Nečista krv». — II. Drame [«Koštana», «Tešana», «Jovča»]. — III. «Stari dani» [povesti].)

Kmalu po smrti velikega srbskega pripovednika Bore Stankovića se je zbral v Belgradu odbor, ki je napovedal izdajo njegovih zbranih spisov. Da odbor

izvršuje svojo nalogo, pričajo trije zvezki, ki leže pred nami. Reči pa moramo, da smo se od posebnega odbora nadejali več. Ta izdaja ni kritična in dokončna; vse pa kaže, da boljše izdaje še dolgo ne bo. Tako torej posebni odbor ni v ničemer prekosil zasebnega založnika, ki ima pred očmi zgolj poslovni dobiček. Izdaja je dokaj primitivna in neveščča.

Sploh je značilno, da so v srbskem slovstvu kritične izdaje zbranih spisov bolj redek pojav. Dočim je n. pr. kompletnega Vuka Karadžića izdala državna založba in medtem ko Srpska književna zadruga pridno izdaja izbrane spise posameznih pisateljev, boš zaman vpraševal po kompletni in kritično urejeni izdaji Lazarevića, Matavulja, Sremca, Kočića itd. Poseben odbor deluje n. pr. pri «Biblioteki srpskih pisaca», ki jo je letos osnovala belgrajska «Narodna prosveta», vžlic temu pa opažamo tudi tu pomanjkanje tiste izdajateljske in uredniške veščine, ki je pripravila Slovincem zbrane spise Jurčića, Tavčarja, Podlimbarskega, Mencingerja, Cankarja. Celo v devetdesetih letih so pri nas izhajali zbrani spisi v boljših izdajah (n. pr. Levčev Levstik) nego so današnje izdaje srbskih pisateljev.

Tudi Srbi niso velik narod, ki bi si lahko dovolil več izdaj svojih pisateljev. Zbrani spisi se izdajajo pri nas za cela desetletja, zato pa zahtevajo več pozornosti in skrbi nego posamezni spisi še živečega pisatelja. Borisava Stankovića smo si še posebe želeli v kompletni kritični izdaji. A kratkovidni poslovni interesi so narekovali izdajo, ki, žal, nima trajne vrednosti.

Iz samih knjig ne izvemo, kdo je urednik «Dela», dasi je n. pr. v zvezku «Drame» na str. 220. «napomena redaktorova», ki izvemo iz nje n. pr. to, da je urednik izpopolnil in popravil cele dele nedovršene «Jovče». V vsaki spodobni izdaji zbranih spisov se urednik imenuje na vidnem mestu, ker za njo odgovarja. Če sta skromnost in sramežljivost cvetki, ki na Balkanu ne uspevata, nam ostaja le še neodgovornost. Urednik se očitvidno ne drži kronološkega reda, saj je izšel v prvem zvezku roman «Nečista krv» (prve izdaje leta 1911.), v tretjem pa črtice iz zbirk «Iz staroga Jevangjelja» (1899) in «Stari dani» (1902). Tako bodo tedaj izšle v nadaljnjih zvezkih še ostale povesti ter odlomki nedovršenih romanov. Ali izdajatelji so v tem pogledu kaj širokosrčni: če že hočeš imeti vsaj za silo kronološko izdajo, ti nihče ne brani. Nikjer ni namreč označeno, da je ta zvezek prvi, oni pa drugi ali tretji; vzemi, bratec, tretji zvezek in pozabi, da sta pred njim izšla že dva zvezka in boš imel prvega, ki vsebuje pisateljeve začetke. Ti zbrani spisi imajo torej skupen naslov «Dela», ali vrstni red ni nikjer označen, kar je pri podobnih izdajah sila redek pojav. Od tujih literatur razvajeni čitatelj bo nadalje hudo pogrešal danes že povsod uzuelnih, da, šablonskih dodatkov, ki si brez njih težko mislimo količkaj spodobno izdajo zbranih spisov; tako n. pr. uvod v izdajo, morebiti celo sintentično studijo o pisatelju, na koncu komentar, vmes pa tudi kako sliko. Pri Stankoviću bi bilo tega še posebej treba; to je čutil tudi urednik, zato je dodal na koncu nekaj vrstic najnujnejših opomb, a tako, kakor da bi ga bilo sram vsakega pojasnjevanja in komentiranja. Seveda izdaja nima niti ene Stankovićeve slike. V grafičnem pogledu je tako preprosta, kakor le biti more.

Lahko bi se kdo opravičeval, češ, da je izdaja ljudska in bi bili torej vsi dodatki le odvišna navlaka, ki bi knjigo podražila; tako pa se lahko vsak zvezek posebej kupuje in je izdaja poslovno bolj sigurna. Tak izgovor bi pričal le o primitivnem stališču, zakaj tudi ljudske izdaje celo živečih pisateljev imajo danes v drugih literaturah kaj često uvod in opombe, ki pripomorejo k večjemu umevanju. Izdajatelji vedo sami, da sedanje razmere na knjižnem

trgu ne dopuščajo v doglednem času nove, kritične izdaje Stankovičevih spisov. Vešča, smotrena, okusna izdaja bi «Dela» le neznatno podražila, dala pa bi knjigam trajnejšo ceno in bi jih z veseljem jemali v roko i literarno izobraženi čitatelji i širše občinstvo.

Nismo neskromni, če srbske izdajatelje ponovno opozorimo na že omenjene izdaje slovenskih pisateljev, zakaj pri nas ne more biti besede o obilnih sredstvih in širokem čitateljskem krogu. Vzlic vsem prehodnim pojavom lahko srbski založniki pri spisih trajne vrednosti zmirom upoštevajo srbski in h r v a š k i knjižni trg, torej znatno širše kroge nego jih ima slovenska knjiga. Kljub temu se pri nas izdaja slovenski književni standard tako skrbno in vešče, da se lahko meri z izdajami večjih in srečnejših literatur.

Te dobrohotne opazke pa naj ne odvrnejo slovenskega čitatelja od čitanja spisov «najoriginalnejšega srbskega pripovednika B. Stankovića» (glej moj članek «Borisav Stanković», «Ljubljanski Zvon», 1927, str.660) v tej edini kompletni izdaji, ki bo kmalu dovršena.

B. B o r k o.

Ant. Adamič: Znanci, črtice. V Ljubljani, 1928. Samozaložba. — Sedemnajst je teh črtic. Avtor, homo novus, jih je pisal ambiciozno in z ljubeznijo. Vse se odlikujejo po zgoščenosti dejanja in sloga, v njih je mnogo prav lepe realitike, ki se ti nikjer ne vsiljuje, nikjer ne upira. Ugajale so mi: Pohujšanje, Dolf, Sovražnik in še nekatere, druge v umetniškem pogledu zaostajajo za njimi; vendar so tudi med temi črtice s posrečenimi epizodami, zlasti opisi prirode. — Tudi z jezikom se je avtor potrudil. Očitno je, da je zanj imel dosti dobre volje, kar je dandanes vredno že prav velike hvale; le posluha in okusa nima zmerom pravega. Mirkota, Vinkota, očali, uvideven, oljnata (slika), zamogli, kaj sem jaz v z r o k? in ob podobno sem se nemilo spotikal. «Zvohljati», če bi to sploh bila prava tvorba, pomeni kaj izvohati, zavohati, ne pa zuhati, za ušesa koga stresti. Tu, tam človeka drega vpliv slabo pisanih dnevnikov; nemara, da tudi tiste preklete «uradne slovenščine», ki so si jo naši birokrati urezali po tujem vzorcu in ki se je držijo kakor laščec krave. Verujem, da se bo avtor še naredil, in hvalo mu vem, da je knjigo izdal v tako okusni, prikupni opremi, in sicer — habent sua fata libelli! — v lastni založbi! Samozaložba je obtožba današnjega časa, a ta kelih bridkosti naj gre mimo avtorja — srečno.

Nedvomno bo vsakdo z veseljem in užitkom bral to knjigo. Saj ga bo zabavala in spominjala marsičesa. Več pa avtor, kolikor morem presoditi jaz, tako ni nameraval.

I v a n Z o r e c.

Ivo Sever: Oton Župančič. Založba «Naša gruda», Zagreb. Natisnil J. Blasnik, Ljubljana. Knjižnica «Naša gruda», števil. I. 1928. 80 str.

O petdesetletnici Otona Župančiča je izdal Ivo Sever publikacijo, kjer je hotel osvetliti Župančičevo osebnost in njegova dela. Knjiga ni dosegla svojega namena v ničemer, deloma radi svoje vsebinske brezpomembnosti, deloma radi tona, ki veje iz nje; — v glavnem pa, ker nam ni prinesla nikakih novih odkritij, temveč je polna dognanj, ki so jih drugi že davno pred Severjem globlje in verneje razodeli. Zato bi v s e b i n s k o ne bilo ničesar ocenjevati, ker se je ocenila sama s svojim nizkim nivojem, opombe vredne so le njene formalne strani, temeljna upravičenost, iz katere je knjiga zrasla, pa še kopica grobih zmot, ki zevajo iz vsake strani, le da so skrbno prikrite s patetiko v slogu.

Da ne bo zavijanj! — Poglavitnejši del knjige — prvih 25 strani — je Sever izpolnil s ponavljanjem o «netragičnosti Župančičevih „junakov“ in z od-

klonitvijo tragedije «Veronika Deseniška» na način, ki je očeviden résumé ocen Fr. Koblarja, Vidmarja in dr. Kelemine. Tako da ni razen oksimoronov v stilu, kretnji pa še v umetniških nazorih — Severjeva naivna zaupnost v svoja duševna in umetnostna obzorja! — v bistvu ničesar novega. Ali naj bo to razodetje, da je Severju Hamlet «idealist, junak duhovnega, nematerialističnega sveta»? Morda v sorodu s Cankarjevim «idealistom» iz «Hlapcev»? Sever je s tem podrl Hamletov življenjski obstoj z neko metafiziko. Simbolno: naredil je iz Hamleta — živega človeka, Hamleta — mrtvo idejo in tako negiral prvobitno življenje z njega idejnim smislom. — Potem je Severju komičnost antipod tragičnosti — Molière? — in zato «Veronika» skoroda komedija, vsaj delno, češ, «da je torej (Župančič) z elementi komike gradil tragedijo» (str. 13). «Elementov komike» pa ni Sever nikjer pokazal. Morda le tam, kjer nam analizira «Veroniko» v elemente — po najnovejši kritični metodi! —, ko pravi: «Tu je Župančič v prvem dejanju izmenoma epik, komediograf in lirik, v drugem in tretjem dejanju zdaj eno zdaj drugo (!), v četrtem pretežno nekak traged (!), v petem pa absolutno zgrešen, literaren simbolik (!)». Res, komično! Ali ni to sholastično dlakocestvo? Ne, niti oddaleč ne kritična «enovitost» in «sinteza», ampak analitično trganje celote v brezpomembne koščke.

Isto je počel Sever pri orisu Župančičeve osebnosti. «Dvoobraznost» ali dualizem ni še negacija umetnika, iz tega tudi ne sledi «problematičnost» umetnikovega sveta in ne umetnin. Ampak prav obratno je močno resnično, da je namreč borba med najrazličnejšimi bregovi rešilna in ustvarjalna moč za umetnika. Primeri: Goethe, Shakespeare (Hamlet!), Dostojevskij, Nietzsche in vsi največji. Pa so nam res še vedno v svojem najzadnjem in najsvetejšem problem, ker so dojeli vase celega človeka, ki ga ni mogoče opredeliti. «Enovitost» je slaba fraza! Stagnacija! Da je Župančič v gradbi monumentalnejših del šibak, da ne more vplivati z «grandioznostjo» in enovitostjo v zgradbi bodisi v drami «Veroniki», bodisi v svoji najdaljši pesmi «Dumi» — Sever je tukaj skočil za Vidmarjem! — ni kriva še zdaleč ne razdvojenost v njem, ampak njegova umetniška φύσις, potem pa najvažnejše njegova umetniška vzgoja, ki je tudi Cankarja ohromela v drami in uničuje sedaj Preglja. To je podedovani greh generacije. Prvi psihološki factum!

V drugem delu — na 55 straneh — je hotel biti Sever iznajdljiv, pa še samo-svoj, a ni zmogel. Tudi poglavje o eklekticismu je v bistvu zgolj ozek pogled v umetniški svet. Pa to pozneje! Z Župančičevimi izjavami je Sever skušal podpreti svoja, ki pa so samo obratne trditve Župančičevih. Ne trdim, da je Župančič pravilno sodil o tragediji. Ne, rajši obratno. Pa sem že rekel, da je temu kriva njegova vzgoja (neoromantika!). Zakaj potem še «leposloviti» o življenju umetnika «kot umetnini posebne vrste» (str. 29), o «duhovnem kraljestvu resničnega umetnika» (str. 29), o tem, da je umetnik «borec in junak idejnega sveta, elementarna, nekoristnostna sila» (str. 29). Plehke fraze in slaba kritična romantika! — Enako dirnejo med vrstami posejana namigavanja na «slovenskost» — nov tipus à la Liné? — «specifična slovenskost» v umetnini in čudna umetnina, «ki naj bo kar najpopolnejši odraz duhovnih naporov in stremljenj naše dobe» (str. 33). «Slovenskost» in «slovenskost kot subjekt» so najnovejša terminologija nove slovenske generacije, ki jo slutiti Sever, pa prepričan sem, da zaman na tej plitki podlagi. Ne, ni nam treba prerokovanj in analiz «slovenske duše», treba nam je moža, ki bo ustvarjal in ki bo videl vsaj deset pedi v globino umetnikovega snovanja, pa res videl. Sever ne vidi niti pedi! Kajti potem ne bi taval v dveh smereh in govoril v eni sapi za

krajsanje «Veronike», obenem pa trdil, «da je v kali popolnoma zagrešena». Poleg vsega tega pa je Severjevo krajsanje čevljarsko delo. Prešeren je pel o kopitarju! Severja je zapeljala v seciranje in krajsanje kritična manija, ne pa morda sveta želja «podati prireditev, ki bi — v mejah možnosti — odgovarjala idealni (!), po Župančiču zasnovani ‚Veroniki‘» (str. 52). Eheu, koliko kontradikcij!

Z «eklekticismom» je Sever izpel poslednji spev o «slovenski novejši generaciji» — o nji misli govoriti še v poznejših knjigah — češ, da «je v eklekticismu v vseh strokah in panogah iskati potrdilo za veličino naše najbližje bodočnosti» (str. 57). Budalost! Jako tudi dvomim v neko «selečo se Luč, ki se je pri svoji turneji (!!?) pravkar zaustavila pri mladih, probujajočih se slovanskih narodih» (str. 57). Ali nisem tega dobrohotno nazval kritična romantika? Govoriti na tak način o eklekticismu je plitkost in zabloda. Vsakemu velikemu človeku so vsa dognanja pred njim dana v uporabo, da iz življenja in sebe izoblikuje umetnine. Kako naj bom prepričan, da je Severju jasno, kaj pomeni eklekticism, ko pa je iz pojma naredil neko mešanico, če pravi, «da je narodni genij plod samolastnega, po razmerah, času in kraju naravnost usodno vplivanega (!), sintetičnega eklekticizma» (str. 59). Torej je umetnik pasiven, to je «usodno vplivan» od nekega neznanega in nedoločnega «sintetičnega eklekticizma». Sever ga razume dvojno: kot pozitivnost pri umetniku in kot negativnost za umetnika (n. pr. pri Župančiču), ne pa kot bi moral, ker si sploh ni na jasnem, ali je eklekticism umetniku v prid ali v škodo. Eklekticism je umetnikov greh, zato nikari mešati besede vpliv z besedo eklekticism. Odkrito rečeno: Sever je v teh višinah močno šepav. Drugi psihološki factum!

Župančič je torej eklektik — tu šele pokaže Sever, kako to razume — je eklektik zato, ker pozna vso «pomembnejšo dramsko literaturo» in ker se «Veronika» «doslovnno krije» s Hebblovo «Agnes Bernauer» in Grillparzerjevo «Ljubezni in morja valovi» — «doslovnno do absurdnosti» (!) (str. 64). Če sodi Sever samo po fabuli, ne pa po dramah obeh dramatikov in njihovih izpeljavah, se temu ne čudim. Sram pa bi me bilo razvleči take neutemeljene malenkosti v navidez tako ogromna odkritja, ki so jih poleg tega že drugi kritiki prej omenili. Severjev «usodni sintetični eklekticism»! — Tudi bi me bilo sram dajati umetniku, ki je dozorel do svojega jedra, razne «domače naloge» (str. 48), zapovedi in navodila, kako naj piše in dela. Do neužitnosti je Sever pritiral ta «eklekticism», ko očita Župančiču, da je gradil «Veroniko» po Freudovih psiho-analitičnih teorijah. Morda zato, ker je Sever na svoj šepavi način podtaknil nekaterim mestom podzavestnost, dnevne sanje, Beseitigungswunsch, Angstträume, sploh kot pravi Sever «freudizem». Ni pomislil pri tem, da mora vsebovati te elemente vsaka živa umetnina, ker so življenski, če jih je Freud tudi sam iz življenja prenesel v svojo teorijo, in da umetnik ustvarja neposredno iz življenja, ter si ne bo izposojal takih fenomenov pri Freudu. Tretji psihološki factum! Kaj pa pravi Sever o knjigi «Dichtung und Kunst», kjer Freud dokazuje pravilnost svojih teorij na Shakespeareu, Ibsenu, Michelangelu, na umetnikih, ki niso nikoli poznali ne Freuda ne psihoanalize? In končno, to bi še govorilo v prilog «Veroniki»!

Takšen je Sever v svoji knjigi. V mislih neroden pa plitek v nazorih, v slogu vsakdanji in časopisarski. Najzanimivejši je tam, kjer govori z veliko gesto o prihajajoči slovenski generaciji, ki bo «slovenskost» odkrila. Sever ga ni kritizirati, teoretizirati, učiti, podirati je etično upravičen le močan duh, ki ima v sebi strnjeno vso kulturno preteklost in sodobnost in — kar

je najpoglavitneje — ki ima globok pogled v okolico okrog sebe in vase, kjer so mu zapisane tudi meje, ne pa nedozorel, ki se mora še boriti s samimi sencami, ker ta je močno kriv na vsej bodoči generaciji. Tako delo je v mojih očeh herostratsivo. Sever svojih mej ne pozna!

Anton Ocvirk.

K R O N I K A

Ob šestdesetletnici Otakarja Březine. Dva literarna jubileja v istem mesecu: Lev Tolstoj* in Otakar Březina. Rus in Čeh. Vzhodna in srednja Evropa. Zgolj nasprotja? Ali je kje slovanski duh ali ga ni? Če je, kdo mu je bližji: Březina ali Tolstoj? Sta li sopotnika na cesti k skupnemu daljnemu cilju, ali pa sta se srečali le imeni, slučajno in brezzvezno? — Nekdo je zapisal, da je Březina «duhoven vesoljstva». Njegove pesmi so mestoma molitve, himne, psalmi. Njegovo življenje je asketsko odtujeno svetu; oči mu zro sanjavo, vizionarno. Njegova pisava nas spominja menihov-knjigopiscev. In tako tih je v tej kričavi sodobnosti, — vidi se, da moli drugega boga kot njegova okolica. In Tolstoj? Se ne ponavljajo tolikokrat v teh dneh besede o «jasnopoljanskem apostolu», o «ruskem svetniku»? Duhoven in svetnik? Čeprav leži med njima štirideset let, segata oba v našo dobo. Březina je v glavnem zaključil svoje delo nekako ob istem času, ko je Tolstoj izdihnil v Astapovu. Kaj imata torej skupnega? — Le nekaj obrobnihi beležki k temu vprašanju. Ali se ne govori o poslanstvu slovanskih kultur, ki naj prenové zapad, ustvarijo nov kult duha sredi izracionaliziranega sveta tehnike, mehanske civilizacije? Nemara sta Březinovo «Neznano» in Tolstega «Bog» isti točki v intuitivno gledanem vesoljstvu, različni le na videz zaradi dveh perspektiv, dveh nasprotnih točk, dveh tradicionalno in časovno oddaljenih osebnosti. Dočim Březina opeva potem, ko je prebolel svoj pesimistični dualizem, enotnost vesoljnega življenja, kozmos, ki nima meje ne v bogu ne v človeku, živali ali rastlini, uči Tolstoj, da so vse nebeške sile v človeku in da je treba Boga častiti z ljubeznijo, ki preveva vse stvarstvo. Březina je lirik, Tolstoj epik, odtod tolika različnost izraza, dasi je to le eden izmed mnogih vzrokov, a brez dvoma tehten. Tam, kjer je Březina neskončno subtilen, nežen, uglašen na najtišje akorde, dojemljiv za najrahljšo kristalizacijo materije, je Tolstoj skoro sirov, neuglajen, mužiški — a zato prav tako vidovit in velik. Umetnost Tolstega je zemeljska, vonja po grudi in po človeški krvi, dočim je umetnost Březine nadzemeljska, kozmična, eterična. Ali je zaradi tega manj človeška? Ne. Dasi sta Tolstoj in Březina zrla v isto točko na skrajni meji človeškega spoznanja, je pogled Tolstega bolj zameglen, nejasen. Sopare zemlje in človeka so ga tako obdale, da se ni mogel povzpeti od minljivih tez k sintezi. Nazori Tolstega bodo ostali le toliko, kolikor jih veže umetnost; ves njegov boj za iracionalno resnico, ki se je pretvoril v osebno tragedijo, bo izginil med množico usod. Březina vstaja pred nami čistejši in enotnejši. Njegova graditeljska roka je ustvarila sintezo umetnosti in ideje, duha in gmote, človeka in vesoljstva. Morda ga ni pesnika, ki bi zlil toliko raznovrstnih elementov v toli ubrano celoto, ki nas slepi po svojem čudovitem blesku, kakor ga imajo zgolj žlahtne, neminljive, večne snovi. Březina je v svoji poeziji tako enoten, da mu ne moremo nič več dodati, in

* Stoletnice rojstva L. Tolstega se bo «Ljubljanski Zvon» obširneje spomnil v eni prihodnjih števil. (Op. ur.)